

שמחה לונדון מספר על חייו

(כפי שסיפר לנכדיו במסגרת עבודת שורשים)

נולדתי ב 4/10/1918 בעיר ביאליסטוק, פולין. בזמן שנולדתי גרנו בדירה שכורה ברחוב מוסטובה 4, על-יד הבית של הרב שמואל מוהליבר (הרב של ביאליסטוק באותה תקופה) סמוך לבית הכנסת הגדול של העיר. במגרש של בית הכנסת שיחקנו כנערים צעירים בכדורגל עם כדור מסמרטוטים. יותר מאוחר עברנו לדירות שכורות אחרות, תחילה ברחוב רינק קושצ'ושקי 15, ואח"כ ברחוב ביאלה 2, ליד נהר ביאלה.

המשפחה מצד אבי

אבי אהרון לונדון נולד בעיירה חומסק על-יד פינסק, קרוב לגבול הרוסי. בעיירה חומסק גרה המשפחה של אבי: האחות (דודה שלי) רחל, בעלה, וחמשת בניה. רחל נפטרה בלידה השישית כשנולדה לה בת. בעלה של רחל (שם משפחה זדיטובסקי) היה קצב וסוחר בהמות ומדי פעם הגיע לביאליסטוק לרגל עסקיו. דודה שניה מצד אבי- זיסל יהלום גרה בעיר קרטוז-ברזזה, מקום שלפני מלחמת העולם השנייה היה מחנה ריכוז שבו ריכוזו הפולנים פעילים קומוניסטים (בעיקר יהודים) לעבודות כפייה. הדודה זיסל הייתה אלמנה והיו לה שתי בנות –חייצה ומלכה, ושני בנים-שמחה ושמואל. בחומסק גרו גם סבי מצד אבי ששמו היה משה וסבתי מלכה. לאחר שסבתי נפטרה, סבי נישא בשנית. הסבתא החדשה התייחסה אלינו הנכדים מאוד יפה. זכור לי שבילדותי היינו נוסעים בחופשים לסבא בחומסק (עד בריסק ברכבת, משם ברכבת לפינסק ומשם עם כרכרה לחומסק). נסענו עם בעלה של דודתי רחל שהיה סוחר בהמות והגיע מדי פעם לביאליסטוק. התנאים בחומסק היו פרימיטיביים: הבית היה עשוי עץ עם גג קש (מדי פעם היו פורצות שרפות בגלל החום מהארובה). לא היה חשמל ולא מים זורמים, אלא באר בחצר. סבי משה נפטר לפני המלחמה בגיל 86.

לאבי היו שני אחים נוספים שהיגרו לאמריקה- נתן (שהיה רב) ומרדכי (שהיה מתאגרף). אבי עזר לאחיו נתן להימלט מגיוס לצבא הרוסי (תקופת השירות בזמן ההוא הייתה 25 שנה) ולהגר לאמריקה (שילם 100 רובל זהב למתווך). בערך ב-1938 הדוד נתן שלח מכתב מאמריקה שבו הציע שאחי הגדול שמקה יגיע לאמריקה להמשיך ללמוד על חשבוננו, בתנאי שיתחתן עם בתו הצולעת. אחי סרב בכל תוקף, אבל הדודה זיסל שכנעה אותו כך: "אל תהייה טיפש. קודם כל סע –בכל מקרה לא ישלחו אותך חזרה". הוא הסכים אבל לא הספיק.

אבי עבד בחייטות (חליפות ומעילים לגברים, לפי מידה) והגיע לביאליסטוק למצוא עבודה. שם הכיר את אמי ינטה מינס והם התחתנו לפי המשוער ב 1913. בעיר ביאליסטוק הייתה עוד משפחה בשם לונדון שעיסוקה היה במוצרי חלב אבל לא היו קרובי משפחה שלנו.

המשפחה מצד אימי

אמי יינטה הייתה ילידת ביאליסטוק, בת לשמיעה וחיה מינס שגם הם נולדו בביאליסטוק.
היו לה בביאליסטוק שתי אחיות איטה ולאה ואח צעיר סנדר.
הבכורה איטה התאלמנה והיו לה שלוש בנות: פרידל, אסתר ובלה.
לפני המלחמה פרידל הייתה נשואה והיה לה תינוק.
אסתר הייתה ב"הכשרה" בפולין ועמדה לקבל סרטיפקט לעלות לארץ. כשחזרה הביתה מה"הכשרה" חלתה ונפטרה (כשנתיים לפני המלחמה).
הצעירה בלה הייתה רווקה.
דודתי השניה מצד אימי לאה הייתה נשואה לבנימין פנחס רוטנברג. היו להם שתי בנות שינדל ואסתר ובן יעקב.
האח סנדר מינס היה נשוי ולא היו לו ילדים. אשתו הראשונה יהודית נפטרה לפני המלחמה ממחלת הסכרת. עם אשתו השניה התחתן זמן קצר לפני המלחמה.
הסבתא חיה מינס נולדה בביאליסטוק, התאלמנה ונפטרה בגיל 86 לפני המלחמה.

בנוסף לשתי האחיות והאח בביאליסטוק היו לאימי עוד שתי אחיות בארצות הברית: ציפי (או צילה) ועוד אחת שאיני זוכר את שמה. כמו כן היו לה באמריקה שני אחים: הגדול אברהם והשני יודל.
לציפי היו שתי בנות: אווה וג'ין (שינדל) ושלושה בנים: יצחק, יעקב ומשה.
הקרובים מארה"ב אתם אנו בקשר היום: ברברה הבת הצעירה של אווה ומשפחתה (מייקל הבעל ולורה הבת), הילדים של ז'אנט הבת הבכורה של אווה, והילדים של פול הבן של אווה (קיין, ג'ואל וג'ואן).
גם אימא שלי נסעה לאמריקה ב-1906 בגיל 11 עם קרובי משפחה, אבל אחרי זמן קצר התגעגעה הביתה וחזרה לביאליסטוק. לאחרונה מצאנו באינטרנט רישום מאייליס איילנד בניו יורק של פרטי הנוסעים והאנייה אתה הגיעה אמי לנוי יורק (אנייה בשם וודרלאנד שיצאה מאנטוורפן, בלגיה, והגיעה לנוי יורק ב-21.8.1906).

כשחזרתי מרוסיה לפולין אחרי המלחמה לא מצאתי אף אחד מבני המשפחה בחיים בפולין, לא מצד אימי ולא מצד אבי. **אני הניצול היחידי מהמשפחה בפולין.**

ב-1995 ביקרתי בפולין שוב עם משלחת מקיריית ביאליסטוק ביהוד.
כל העיר השתנתה ולא ניתן היה לזהות כלום.
בשנה שעברה (2008) ביקרו במקום גם הקרובות מארה"ב ברברה ובתה לורה.
הן וניסו למצוא מסמכים ומקומות שיעידו על המשפחה. הם מצאו רק את הקבר של חיה מינס (הסבתא).

תקופת הילדות

במשפחתנו היו שלושה ילדים: האח הבכור שימקה (שמעיה) שנולד ב-1914, אח"כ נולדתי אני ב-1918, והאח הצעיר מוטקה (מורדכי) ב-1925.

כשהייתי בן שנתיים נפלתי מהמרפסת שלנו בדירה ברחוב מוסטבה שהייתה בקומה ראשונה מעל קומת הקרקע. למזלי נפלתי על ערמת זבל וניצלתי, אבל סבלתי תקופה מסוימת מקשיים בדיבור ובראייה. גם בשנים יותר מאוחרות המשפחה באמריקה חשבה שנשאיתי נכה.
מסקנה: לא כל זבל זה דבר רע....

מעל הדירה שלנו ברחוב מוסטובה הייתה משפחה מאוד דתית בשם וולר עם שבעה בנים ובת אחת-כולם עלו ארצה לפני המלחמה (קיבלו סרטיפיקטים והעלו גם את ההורים). הבת חזרה יותר מאוחר לביאי סטוק ושם נספתה. הילד הצעיר-יחיאל היה חבר טוב שלי. הוא למד חייטות אצל אבא שלי. בארץ פגשתי אותו.

אחי הגדול השיג בקושי תעודת בגרות לפני המלחמה. את השנה האחרונה למד פעמיים, ואבי היה צריך לשלם הרבה כסף לביה"ס כדי שיאפשרו לו לקבל תעודה. אבי אהרון היה בזמן שהתגייסתי (1941) בן 51, ואימי ינטה בת 46. הבית היה מסורתי. בחגים ולפעמים גם בשבתות הלכנו לבית הכנסת הגדול (בייחוד אם הגיע חזן מפורסם). לאבא היה מקום קבוע בבית הכנסת אבל הוא לא היה דתי (אפילו תפסתי אותו פעם מעשן בשבת. ביום יום היה מעשן כבד של סיגריות שהכין בעצמו). בערבי שבת אימא הדליקה נרות, ועשינו קידוש וארוחה חגיגית: גפילטא-פיש ומרק עם אטריות דקות. בשבת עצמה נהגנו לאכול כבד קצוץ, צימס, צ'ולנט עם קישקא, וקומפוט לקינוח. בביאליסטוק היה מאכל ייחודי – עוגיית קוכענס (מעין פיתה עגולה, קצת מלוחה).

בביאליסטוק היה ארמון "פאלאס גרניצקי". לפני המלחמה זה היה בית מושל המחוז הפולני. לידו היה גן העיר עם הרבה פרחים, ומולו היה מלון מפורסם "הוטל ריץ". בגן התקיימו אירועים שונים כמו קונצרטים, אספות וכו'.

התחלתי לרכב על אופניים מגיל 5.

תקופת לימודי בביאליסטוק

למדתי כשנה קרוא וכתוב אצל מלמד (מגיל 5), אח"כ כשלוש שנים בבית הספר היסודי בויארסקי ביידיש. הייתי תלמיד טוב. אני זוכר שאחרי כל אספת הורים אימא שלי הייתה קונה לי עוגה בקונדיטוריה.

אחר-כך למדתי בגימנזיום (תיכון) - ספולצנה בפולנית שם סיימתי שש כיתות מתוך שמונה. הפסקתי ללמוד שם בגלל שהיה קשה לאבי לעמוד בשכר הלימוד הגבוה לגימנזיום (שהיה ביי"ס פרטי), עבורי ועבור שני אחי. לאחר הפסקת הלימודים עבדתי כמה שנים אצל אבא בקבלת לקוחות ותפירת החלקים הפנימיים של החליפות (הבטנה).

אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה, הגרמנים והרוסים חילקו ביניהם את השליטה בפולין (הסכם ריבנטרופ-מולוטוב), וביאליסטוק הייתה תחת שלטון סובייטי. בתקופה זו הלימודים היו חינם ואז סיימתי את שתי הכיתות האחרונות ביידיש בגימנסיה העברית שבתקופת הפולנים למדו בה בעברית והיא נחשבה כבעלת רמה גבוהה (ושכר הלימוד היה מאוד מאוד גבוה). הייתי צריך לסיים את הלימודים ב-22.6.1941 ולקבל תעודת בגרות. בתקופה זו הסובייטים חשדו שגרמניה עומדת להתקיף אותם ולכן התחילו לגייס את הצעירים לצבא האדום. גם אני גויסתי חודשיים לפני סיום הלימודים. מנהל ביה"ס הבטיח להורים שלי שבזמן חלוקת תעודות הבגרות, ימסור להם את תעודת הבגרות שלי, ולכן התגייסתי ללא חשש.

תקופת שירותי בצבא האדום

ב-22 לאפריל 1941 גוייסתי לצבא הסובייטי. בתחילת המלחמה בין גרמניה ורוסיה החטיבה שלנו השתתפה בחזית ואחר –כך נשלחה לעבודה באוראל בעיר סברדלובסק. התנאים היו קשים והכל היה בקיצוב בנוסף לבעיית הקור העז. אני הסתדרתי בזכות זה שידעתי רוסית ושימשתי כמזכיר גדוד העבודה. בהתחלה היה קשר מכתבים עם הבית אבל אחרי מאי 1941 מועד התקפת רוסיה ע"י הגרמנים-הקשר נותק. בתקופת המלחמה כשהגענו לאורל לעבוד החלום שלי בתנאים הקשים שהיו, היה לעבור את היום, ושיהיה לי לחם לאכול. עבדתי כ"ווולקניזטור"(מתקן פנצ'רים). המחלקה שלי הייתה ליד התנור שסיפק קיטור לכל המפעל. לתנור הביאו את כל תלושי הקיצוב המשומשים לשריפה. על התנור הופקד עובד רוסי שידעתי שהוא גונב לעצמו חלק מהתלושים. אחרי שהוא עזב מילאתי את מקומו וניצלתי גם אני את התלושים לעשות כסף טוב שאותו חלקתי גם עם חברי לחדר: מיכאל, אדק (אהרון), עקיבא (מביאליסטוק) ושמעון. בזכות הכסף הזה קנינו אוכל בשוק השחור וגם ראינו יחד מופעי בלט, אופרות ותיאטרון מהמשובחים של רוסיה. חלק מכסף המרתי לדולרים ושמרתי לדרך חזרה. אם היו תופסים אותי היו אוסרים אותי להרבה שנים. כמות האוכל שחילקו הייתה מצומצמת ותלויה ובקושי העבודה של המקבל. האוכל שחילקו כלל: לחם, סוכר, שמן, דייסה, תה, תחליף חלב. בשוק השחור קניתי ביצים, חמאה, תפוחי אדמה, ביגוד חם.

בתום המלחמה ב-1946 חזרתי לפולין לעיר זומקוביצה במערב פולין, אחרי שביקרתי בביאליסטוק ולא מצאתי אף אחד מהמשפחה ומהקהילה. הייתי עד בתקופה הזו לתהליך שבו הפולנים השתלטו על האזור וגרשו את תושביו הגרמנים לגרמניה.

עלייתי ארצה

אחרי ההכרזה על עצמאות ישראל על-ידי בן גוריון ב-1948 הגעתי לחיפה ב-29/11/1948 באוניה "פן יורק". מהאונייה גויסתי לצה"ל והשתתפתי במלחמת העצמאות. בצבא הכרתי את החובשת כוכבה האוזי- פלק ואחרי המלחמה ב-1950 התחתנו. נולדה לנו בת ינטה, יונתי, יונית ב-1953. ובן, אהרון רון ב-1955. אני עבדתי בלשכת המס בירושלים מ-17/11/1949. יצאתי לפנסיה במחוז דן ב-1984. אני גר בקריית ביאליסטוק ביהוד מ-1950 עד היום הזה.

שמחה לונדון במדי הצבא האדום

שמחה לונדון במדי צה"ל בירושלים